

Ämyri

Helka-Maria Kinnunen on tuorein teatteritaiteen tohtori

Koonnut Nina Jääskeläinen

Helka-Maria valmistui TeaKista näyttelijäksi 80-luvulla, ja työskenteli useita vuosia eri laitosteattereissa. Parhaiten hänet muistetaan taitavana lausujana ja omien juttujen tekijänä. 90-luvulla Helka-Maria alkoi myös tehdä ohjauksia ja käsikirjoituksia, ja opiskeli pedagogisia taitoja TeaKin täydennyskoulutuskeskuksessa. Tie vei samaan taloon teatteripedagogiikan lehtoriksi ja lopulta jatko-opiskelijaksi. Tohtorinväitöksen aihe muotoutui vaivihkaa ammattivuosien aikana, ja alkoi kirkastua opetustyössä.

Oma vähän epätyypillinen näyttelijyyteni (pohtiva, niukkaeleinen, dramaturginen) oli tullut minulle jo kohtalaisen tutuksi, mutta opettaessa törmäsin tilanteeseen, jossa yhteisiä käsitteitä ja tapoja puhua ja tulla ymmärretyksi puuttui. Suomalaisen teatterikielen hämäryys ja hataruus alkoi toden teolla paljastua. Mitä on esimerkiksi energia, oivaltaminen tai läsnäolo, tai toisaalta miten puhua siitä, millaisten vaiheitten kautta taiteellinen prosessi kehkeytyy, tai miten ryhmän yhteinen näkemys tekeillä olevasta työstä syntyy?

Erääksi punaiseksi langaksi Helka-Marialle tutkimuksessaan muotoutui Hannah Arendtin toiminnan filosofian sovellus teatterityöhön.

Arendtin mukaan puhe ja toiminta liittyvät erottamattomasti yhteen. Jos puhe puuttuu, yhdessä toimiminen kuihtuu pelkäksi suorittamiseksi ja ruumiilliseksi työksi. Puhe eli keskustelu tekee käytännöt läpinäkyviksi, se kantaa toiminnan merkityksiä ja mahdollistaa toiminnan arvioinnin. Arviointi voi tarkoittaa esimerkiksi taiteellisten valintojen, työolojen, yhteisten sopimusten tai jonkin yksittäisen, satunnaisen ongelman arviointia avoimessa keskustelussa. Toiminta ja puhe yhdessä luovat avoimen ja tasa-arvoisen foorumin yhteisille pyrkimyksille.

Oman työn tarkastelu kaiken pohjana

Helka-Maria ryhtyi työhön tarkastelemalla omaa kokemustaan eri produktioissa. Tutkimuksen tapausesimerkit kertovat produktiotyöskentelystä vapaalla kentällä, taidelaitoksessa ja kolmannella sektorilla. Esimerkeistä kolmessa hän on itse mukana ohjaajana, koollekutsujana, näyttelijänä ja/tai käsikirjoittajana.

Oman työn tutkiminen, siis omaan tehtyyn työhön palaaminen oli aluksi tosi tuskallista. Sitä kun ei voi osata ennen kuin siihen ensimmäisen kerran ryhtyy, varsinkin jos se ei ole kuulunut koulutukseen. Tutkimisprosessissa oli paljon samaa kuin taiteellisessa prosessissa: sitä kiertää ja kiertää jotain kehää, ei löydä ulospääsyä, löytää kiinnostavia harhapolkuja. Lopulta lakkaa yrittämästä, odottaa vaan. Kun on pelkkä ihmetys sen materiaalin äärellä enää jäljellä, tarina alkaa kertoa itseään tai itu kasvaa, tai miten sitä nyt haluaa kuvata. Tämä merkitsi sitten myös sitä, että mun metodiksi tuli kirjoittamalla tutkiminen, ja se puolestaan johti siihen, että tutkimuksesta tuli paljon henkilökohtaisempi kuin olin ajatellut. Tunnustuksellisempi. Se oli yllättävää, ja aluksi vähän kiusallista, mutta erittäin perusteltua. Tavoitteena oli pysyä lähellä tutkittavaani eli teatterin tekemistä, ei ruveta katselemaan sitä jostain tutkijan tornista.

Helka-Maria toivoo mahdollisimman monen kollegan tarttuvan väitöskirjaan. Hänen työnsä sisältää pohdintoja, jotka ovat nousseet teatterityön arjesta, ja tutkimuksen tarkoitus on synnyttää keskustelua.

Työni voi antaa esimerkkien kautta välineitä oman työtteen pohtimiseen ja perkaamiseen: sen

huomaamiseen, mitkä omista työtavoista edistävät ja mitkä jarruttavat omaa ja toisten työtä, mitä yleensäkin ajattelee omasta työstään, työstä ryhmässä ja taiteenalastaan, miten omat näkemykset vaikuttavat käytännön työhön. Tutkimukseni pyrkii herättämään myös laajempaa, oman työn ympärille ulottuvaa pohdintaa ja keskustelua. Siinä on eettinen pointtinsa, josta toivon teatterialan heräävän keskustelemaan.

Teatteri syntyy ryhmässä

Tärkeä kysymys Helka-Marian mielestä on, mitä ryhmätyö teatterissa merkitsee – ja mitä se voisi merkitä. Miten toimimme ryhmän jäsenenä, miten hyvä yhteistyö syntyy. Onko yksilöllisyyttä korostava kulttuuri lohkaisemassa jotain olennaista pois teatterityöstä?

Toinen tärkeä kysymys koskee taiteellista työtä. Olemmeko käsityöläisiä vai taiteilijoita? Jos teatteri on taidetta niin mistä ja miten taide tulee siihen? Kenen taidetta se on? Siihen liittyy myös Mimmu Rantasen väitöksessään esiin nostama pakkotahtisuuden ongelma; milloin näyttelijät perkaavat ja päivittävät taitojaan ja tekijänlaatuaan tai milloin ja missä ryhmätyötä kehitetään, jos työtä tehdään jatkuvasti ääri rajoilla? Tutkimustyö on johtanut minut ajattelemaan, että teatterin tulisi ymmärtää paremmin omaa laatuaan kollektiivisena, ryhmässä syntyvänä ja tapahtumaluonteisena taidemuotona. Sen tulisi luoda toimintatapoja, joissa yhdessä toimiminen rikastuttaisi ja varioisi esitysten kirjoa, ja jossa se liittyisi läheisemmin ympäristöönsä. Esitän kritiikkiä teatterin auktoriteettivetoisuutta ja jähmeyttä kohtaan. Teatteri on pysähtynyt puolustamaan itsemääräämisoikeuttaan ja toimintatapojaan. Tämän puolustuskannan perustelut ovat kuitenkin ohuita: viitataan yleisön mieltymyksiin, kassavirtoihin tai taiteilijan vapauteen. Joskus sanotaan suoraan, että muutosvastarinta takaa teatterin tason säilymisen. Mihin unohtui teatterin rooli aikansa heijastajana ja suunnannäyttäjänä – vai onko maailma muuttunut niin monimutkaiseksi että ennakkoluuloton toiminta on hankalaa ja elävä taiteellinen teatteri mahdotonta siinä mielessä kuin moni on unelmissaan, ennen joutumistaan tuotantojen myllyyn, kaavailut?

Nyt kun on kesä mennyt ja Helka-Maria on tyhjentänyt työhuoneensa TeaKissa, on uusien töiden ja työnhaun aika. Ihan vielä ei ole selvillä, mihin hän satsaa kaiken vapautuneen työnannon, mutta jotain on jo vireillä.

Freeksi hyppääminen ei ole lastenleikkiä, mutta se tuntuu oikealta. Välillä pitää vaihtaa näkökulmaa ja maisemaa. Kokeilla mikä suunnitelmista lähtee vetämään ja ilmaantuuko jotain ihan uutta. Kirjoittamista en jätä, ja tutkimusta on tarkoitus tehdä tunnetuksi ja soveltaa. Tulen myös mieluummin kertomaan siitä ja virittämään keskustelua ja työpajoja kaikenlaisiin teatteriyhteisöihin, laitoksista pieniin ryhmiin. Haluan kuitenkin myös toimintaa, hanskat saveen.